

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 12.

Torsdagen den 9 oktober.

Kl. 3 e. m.

Förhandlingarna leddes av herr vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 29 och den 30 nästlidna september samt den 1, den 2 och den 3 innevarande oktober.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes:

första särskilda utskottets utlåtande, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 4 k) i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor;

andra särskilda utskottets

utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetsrådet m. m.; och memorial, nr 5, angående avlöning åt andra särskilda utskottets tjänstemän och vaktbetjäning; samt

tredje särskilda utskottets

utlåtande, nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändrings- och reparationsarbeten i de för statsverkets räkning inköpta fastigheterna nr 1, 2, 3, 9, 10 och 11 i kvarteret Mercurius i Stockholm; och

memorial, nr 13, angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning.

§ 3.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 12. 1

från första särskilda utskottet:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbud tillsvidare i vissa fall av skatteköp; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inställande av skatteköp enligt kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga författningar om användande av de till bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna; samt

från andra särskilda utskottet:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 15, i anledning av väckta motioner om reglering av arbetstiden för sjuksköterskor och sjuksköterskeelever;

nr 16, i anledning av väckta motioner rörande arbetstiden inom gruvindustrin;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstiden å svenska fartyg ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete samt en i ämnet väckt motion.

§ 4.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till delar av riksdagsbeslutet

nr 1, till riksdagsbeslutets ingress;

nr 2, till riksdagsbeslutets slutmening;

nr 3, angående val av särskilda deputerade jämlikt § 54 rege-
ringsformen och § 50 riksdagsordningen;

nr 4, angående införselmonopol å viss spannmål m. m.;

nr 5, angående glidande tullsatser för vissa slag av spannmål
m. m.;

nr 6, rörande lag angående befrielse för värnpliktiga av 1918
års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid
m. m.;

nr 7, angående lag om befrielse för vissa värnpliktiga från skyl-
dighet att fullgöra reservtruppövning;

nr 8, angående uteslutande från Stora Sjöfallets nationalpark
av vissa områden;

nr 9, angående rätt för Göteborgs lyceum för flickor att komma
i åtnjutande av statsbidrag;

nr 10, angående förstärkande av de i staten för akademien för
de fria konsterna uppförda anslagsposterna till belysning, undervis-
ningsmaterieil m. m. för år 1919;

nr 11, angående beivrande för Kungl. Maj:t att verkställa
fastighetsbyte med danska staten i syfte att bereda lokaler för svens-
ska beskickningen och svenska konsulatet i Köpenhamn m. m.;

nr 12, angående lag om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.;

nr 13, angående vissa ändrings- och tilläggsarbeten vid Västgöta regementes kasernetablissemang;

nr 14, angående disponerande redan under år 1919 av viss del utav det å extra stat för år 1920 under fjärde huvudtiteln anvisade reservationsanslag till fullföljande av arbetena å kasernetablissemang för femton infanteriregementen; samt

nr 15, angående bestridande av vissa av inträffade eldsvådor inom Vaxholms och Älvsborgs fästningar föranledda kostnader.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,11 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 10 oktober.

Kl. 3 e. m.

Förhandlingarna leddes av herr vice talmannen.

§ 1.

Föredrogos, men bordlades åter första särskilda utskottet utlåtande nr 6, andra särskilda utskottets utlåtande nr 4 och memorial nr 5 samt tredje särskilda utskottets utlåtande nr 12 och memorial nr 13.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes första särskilda utskottets memorial:

nr 7, angående ersättning åt av utskottet vid handläggning av vissa ärenden anlitade sakkunniga; och

nr 8, angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.6 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 11 oktober.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna leddes av herr vice talmannen.

§ 1.

Föredrogos vart för sig:

första särskilda utskottets

memorial, nr 7, angående ersättning åt av utskottet vid handläggning av vissa ärenden anlitate sakkunniga;

memorial, nr 8, angående avlöning åt utskottets tjänstemän och vaktbetjäning; och

utlåtande, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 4 k) i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor;

andra särskilda utskottets

utlåtande, nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetsrådet m. m.; och

memorial, nr 5, angående avlöning åt utskottets tjänstemän och vaktbetjäning; samt

tredje särskilda utskottets

utlåtande, nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändrings- och reparationsarbeten i de för statsverkets räkning inköpta fastigheterna nr 1, 2, 3, 9, 10 och 11 i kvarteret Mercurius i Stockholm; och

memorial, nr 13, angående avlöning åt utskottets tjänstemän och vaktbetjäning.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 2.

Interpellation.

Ordet lämnades härofter på begäran till

Herr *Lithander*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! *Interpellation.*
 Under hänvisning till mitt anförande i andra kammaren den 29 sist- *(Forts.)*
 lidne september vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 20 anhål-
 les om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern
 få rikta följande frågor:

1:o) Vilken anledning har regeringen att fortfarande hålla sven-
 ska riksdagen samlad utan verkliga arbetsuppgifter?

2:o) Ämnar regeringen föranstalta om riksdagens omedelbara
 upplösande?

Ifrågavarande anhållan blev på begäran bordlagd.

§ 3.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skri-
 velser till Konungen, nämligen

från första särskilda utskottet:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till
 förordning om ändrad lydelse av § 4 k) i förordningen den 9 juni
 1911 med tulltaxa för inkommande varor;

från andra särskilda utskottet:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag
 till arbetsrådet m. m.; och

från tredje särskilda utskottet:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa
 ändrings- och reparationsarbeten i de för statsverkets räkning inköp-
 ta fastigheterna nr 1, 2, 3, 9, 10 och 11 i kvarteret *Mercurius* i Stock-
 holm.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Lindman* under
 14 dagar fr. o. m. den 17 oktober.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.15 f. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 15 oktober.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna leddes av herr vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs den av herr *Lithander* vid kammarens nästföregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till hans excellens herr statsministern få framställa spörsmål angående innevarande urtima riksdags avslutande; och blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

*Svar å
interpellation.*

Ordet lämnades härefter på begäran till

Hans excellens herr statsministern *Edén*, som yttrade: Herr talman! Jag anhåller att omedelbart få upptaga de av herr *Lithander* framställda frågorna.

Vad den första av dem angår, måste jag emellertid framhålla, att den är felaktigt lagd och sålunda icke kan besvaras. Herr *Lithander* spörjer: »vilken anledning har regeringen att fortfarande hålla riksdagen samlad utan verkliga arbetsuppgifter?» Men ännu den dag, då frågan gjordes, hade riksdagen att besluta om vissa propositioner som först då inkommit från vederbörande utskott och vilka av riksdagen måste slutbehandlas — däribland den om det av lagen om begränsning i arbetstiden föranledda arbetsrådet. Jag erinrar för övrigt om att, såsom av mig framhållits redan den 29 september i första kammaren, det är riksdagen själv som bestämmer över sin arbetsplan, och att det sålunda icke kan sägas, att *regeringen* håller riksdagen samlad, så länge denna sistnämnda icke fattat beslut i en fråga, som förelagts redan vid riksdagens början.

Först med sistlidne lördags beslut i kamrarna har riksdagen slutfört de uppgifter, som direkt föranlett dess sammankallande, och först från denna tidpunkt har alltså för regeringen förelegat möjlighet att avsluta detta riksmöte. Denna möjlighet upptogs också då omedelbart till prövning.

I mitt nyssnämnda anförande i första kammaren den 29 septem-

ber har jag redogjort för de synpunkter, som regeringen därvid funnit sig böra anlägga. Redan i trontalet var bebådadt, att därest fredskongressens beslut om nationernas förbund trädde i verkställighet genom vederbörande maktens ratifikation av fredstraktaten, denna fråga komme att föreläggas den urtima riksdagen, och i anförandet av den 29 september förklarade jag, att frågan om riksdagens fortsättning eller avslutning komme att bero på, om och när sagda ratifikation inträffade, eftersom från datum för ratifikationen Sverige endast hade en tid av två månader för att besluta om sitt ställningstagande till förbundet. Nu hava under dessa senaste två veckor slag i slag kommit underrättelser, att England, Italien och Frankrike verkställt ratifikationen, och vilket ögonblick som helst kan man vänta, att dessa ratifikationer formligen deponeras i Paris, varmed beslutet om nationernas förbund träder i kraft och den nyssnämnda tvåmånadersfristen för vårt eventuella inträde i förbundet börjar löpa. Jag kan tillägga, att enligt uppgift även Japans ratifikation väntas inom denna månads slut, samt att de underrättelser, som kunnat erhållas från Förenta staterna, förmåla, att man där räknar med att ratifikation kan komma att ske inom 3 veckor.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Under sådana förhållanden har läget för regeringen ställt sig sålunda. Därest den nu konstituerade urtima riksdagen upplöses, måste en ny sammankallas inom mycket kort tid, kanske tre veckor, om den skall bliva i tillfälle att på tillbörligt sätt behandla den högviktiga frågan inom den utsatta terminen.

Regeringen har noggrant övervägt skälen för och emot ett sådant arrangemang och även samrått därom med ledande män inom riksdagen av olika partier, men i enlighet med deras uttalade mening funnit, att skälen mot voro övertvägande. Det måste i och för sig förefalla meningslöst, att nu upplösa denna riksdag under medveten avsikt att om tre veckor sammankalla en ny; även ur den kostnadsynpunkt, som här och var anlagts på frågan, skulle tydligen därmed föga eller intet vara att vinna. Vida naturligare måste det vara att låta den nuvarande riksdagen, såsom från början avsetts, behandla frågan, även om en proposition ej kan framläggas förr än ungefär vid slutet av denna månad eller början av november, på grund av vissa därmed förenade arbeten och andra förhållanden. Härmed vinner man tillika möjligheten att bättre kunna anpassa det svenska regeringsförslagets framläggande efter frågans behandling i andra länder, närmast de nordiska granuländerna, med vilka vi som bekant överenskommit om inbördes samråd.

Mitt svar på herr Lithanders andra fråga blir alltså, att regeringen på grund av numera inträdda förhållanden icke ämnar nu upplösa urtima riksdagen, utan så snart lämpligen ske kan förelägga densamma en proposition rörande Sveriges ställningstagande till nationernas förbund.

Vidare anförde:

Herr Lithander: Herr talman, mina herrar! Jag ber att

Svar å
interpellation.
(Forts.)

till hans excellens få uttala mitt tack för att han så här ögonblickligen besvarat den interpellation, till vars framställande kammaren nyss lämnat sitt bifall.

Anledningen till att jag väckte detta spörsmål var, att jag ansåg, att det skulle vara av stort intresse att dessa frågor komme under debatt. Herr statsministern nämnde i sitt anförande, att enligt *numera* inträdda förhållanden kan den svenska riksdagen icke upplösas. Det må nu så vara, men när jag framställde mitt första yrkande och framför allt när denna urtima riksdag sammankallades, förelägo icke de skäl, som hans excellens nu anser förefinnas för att hålla riksdagen samlad. Jag vill göra gällande, att om det är av så oerhört stor betydelse, att en urtima riksdag sammankallas, då bör också dess arbetsprogram vara klart och tydligt redan från början, och framför allt bör man redan från början gripa sig an med arbetet, så att man kan avsluta detsamma i tid. Vi få icke glömma, att vi voro samlade över 5 månader i våras. Riksdagen har sedan samlats ånyo för att fullgöra ett nytt arbete. Och vad händer då? Jo, utskotten ha sammanträtt på olika tider i stället för att genast gripa verket an med de olika uppgifterna. I stället för att klara upp dessa saker på en 14 dagar eller så omkring, avbrötos utskottens arbeten, avbröts riksdagens arbete, därför att landstingssammanträden i olika delar av landet pågingo. Är detta rimligt och rätt? Här är hela svenska riksdagen samlad, men huru är den samlad? Jo, den är samlad på sina hemorter, och den enda uppgift den nu har är arvodeslyftningen — någon arbetsuppgift har den icke. När detta nu pågått över två månaders tid, då säger man, att nu äro vi så nära frågan om folkens förbund, att nu kan man icke avsluta riksdagen.

Hans excellens omnämnde kostnadssynpunkten, som varit anförd, och jag hyser verkligen den meningen, att det framför allt är riksdagens uppgift att så hushålla med svenska statens medel, att man kan svara för det. Men det sätt, varpå denna urtima riksdag skött denna sak, anser jag icke vara riktigt. Det hade ernåtts större besparing, om vi gått till verket, om vi klarat upp frågorna på en 14 dagar vid riksdagens början och sedan, när frågan om folkens förbund tagit ännu fastare former än vad som till och med för närvarande skett — trots det att några stormakter ratificerat freden har hans excellens nyss sagt, att från Amerika föreligger icke något meddelande ännu och att man där räknar med att ratifikationen *kan* äga rum om tre veckor — hade det då icke varit bättre att avvakta en sådan tidpunkt för att ha något mera fast att taga på? För min del tror jag, att det är icke så alldeles uteslutet, att en förskjutning kan komma att inträda av den art, att man icke kommer till ett definitivt beslut förr än vid den lagtima riksdagen.

För min del har jag ju hyst en helt annan mening än hans excellens om hela den urtima riksdagens sammankallande över huvud, nämligen att frågan om åttatimmarsdagen icke löstes i en lycklig stund och att vi med god vilja kunnat klarera ut de övriga frågorna redan i våras. Men när nu så är, att en urtima riksdag blivit sammankallad.

då borde vi ha gått till uppgifterna med ett helt annat grepp om hela arbetet.

Swärå
interpellation.
(Forts.)

Jag tror, att det icke varit lyckligt, om vi, innan denna riksdag avslutats, underlåtit att med några ord beröra frågan om sättet att arbeta på urtimor. Och jag vill livligt hoppas att vad som inträffat skall lända till varning för kommande urtimor, så att, om de sammankallas, de tagas på ett annat sätt och i en annan takt än vad nu skett, och att man sålunda icke missbrukar urtimainstitutet, såsom jag i alla fall anser, att det har skett i år.

Hans excellens herr statsministern E d é n: Herr talman! Det förefaller något oväntat att ifrån kammarens talarstol få höra en förebräelse för att urtimainstitutet blivit missbrukat. Jag hade dock icke trott att det skulle kunna sättas i fråga, att regeringen har både rätt och skyldighet att sammankalla urtima riksdag, när det finnes angelägna ärenden, som kräva sådant. Och att i detta fall skulle ha förekommit missbruk av Kungl. Maj:ts prerogativ är verkligen ett något överraskande påstående.

Den ärade talaren fann visserligen, att vad man haft att uträtta vid denna urtima mycket väl kunde ha skötts vid den lagtima. Men den ärade talaren har underlåtit att göra sig reda för, huru de olika frågor, som vid urtima framlagts, lågo till vid den lagtima riksdagen.

Det fanns åtminstone *en fråga*, om vilken jag antar att den ärade talaren är med regeringen ense, att den ovillkorligen borde lösas i år, nämligen frågan om spannmålsregleringens avveckling och glidtullarna. Den frågan kunde helt enkelt omöjligen framläggas för den lagtima riksdagen, ty frågan kunde icke bli färdig då, trots ett mycket forcerat arbete. Hela den viktiga överenskommelsen med kvarnarna, på vilken allt hängde för spannmålsregleringens avveckling, var icke definitivt klar förrän ett stycke in i juli månad, så invecklad och svår var den. Jag antar, att den ärade talaren med sitt intresse för jordbruket och dess sak skulle upptagit det mycket illa, om icke en urtima riksdag blivit sammankallad redan för det ärendets skull.

Vad vidare beträffar de övriga ärenden, som av regeringen blivit framlagda, så vill jag erinra om, att det var nödvändigt att få beslut i frågan om värnpliktslagens provisoriska ändring såväl för 1918 som för 1919 års klasser. Jag undrar, om det verkligen skulle kunna godtagas, att regeringen i det fallet slagit sig till ro med det avslag, som förekom i första kammaren i våras, när regeringen hade det starkaste skäl att anse, att man icke kunde stå kvar vid den gamla år 1914 stadgade övningstiden, och lika starka skäl att känna sig övertygad om att en nyvald första kammare skulle i det fallet dela regeringens och medkammarens mening. Att slutligen även åttatimmarsdagen kom upp vid urtima, finner förmodligen interpellanten lika obehövt som regeringen betraktat det såsom självfallet, och jag skall icke med honom tvista om motiveringen härför. Men jag skulle vilja påminna om, att, även om interpellanten och jag ha delade meningar om åttatimmarsdagens behövlighet och lämplighet.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

så har mig veterligt den frågan icke fördröjt urtimans arbete i och för sig, när den förekom i kamrarna alldeles samtidigt med värpliktsfrågan, vilken ju först helt sent blev färdig till behandling.

Nu har interpellanten, vänd mot regeringsbänken, också klandrat riksdagsarbetets långsamhet. Jag har över huvud taget icke någon som helst anledning att inlåta mig på en diskussion med den ärade interpellanten, huruvida riksdagen borde ha fullgjort sitt arbete med de framlagda propositionerna tidigare än som nu skedde. Han borde ha uppfattat mitt svar i denna punkt. Hur riksdagen planerar sitt arbete, är en sak, som regeringen icke kan och icke bör lägga sig i. I alla parlamentariska församlingar är det självklart, att på detta område bestämmer riksdagen själv, och har den ärade talaren någon anmärkning att göra i det avseendet, vilket han tydligen har, så vore jag tacksam, om hans pekpinne icke riktades mot regeringsbänken utan åt annat håll, ty regeringsbänken känner sig i det avseendet icke ha någon skyldighet att stå till svars.

Den ärade interpellanten undrade till sist, om det icke vore bättre att avvakta Amerikas beslut i fråga om nationernas förbund, innan man framlade proposition härom i Sverige. På den frågan skall jag icke inlåta mig. Jag vill endast påpeka, att vi här i Sverige helt enkelt äro tvungna att taga ståndpunkt i denna sak inom två månader från den dag, då deposition sker av de hittills verkställda ratifikationerna. Det förvånar mig verkligen att herr Lithander, nu i denna timma efter allt vad som blivit upplyst icke blott här från min sida utan även i pressen, kan säga, att han anser det högst sannolikt, att vi icke behöva komma till något definitivt beslut om nationernas förbund förrän vid 1920 års lagtima riksdag. Herr Lithander har således icke behagat observera, att om i detta fall depositionerna av ratifikationerna skulle ske, låt mig säga i dag eller i morgon, d. v. s. den 15 eller 16 oktober, så utlöper den frist, inom vilken denna fråga skall vara slutbehandlad av Sverige — och detta icke blott i riksdagen utan även genom anmälan till det nykonstituerade förbundet — redan den 15 eller 16 december i år. Även om depositionen skulle fördröjas något, kan efter all rimlighet dröjsmålet icke bli så långt, att icke tidsfristen för de neutrala måste antagas utgå före 1920 års lagtima riksdag. Hur herr Lithander då vill tänka sig att kunna behandla denna fråga vid denna lagtima riksdag, överlåter jag åt honom själv att reda ut. Och det kan väl icke vara den ärade interpellantens mening, att man skall behandla problemet om nationernas förbund utan att samråda med riksdagen. En så oerhört viktig fråga som denna kan naturligtvis regeringen icke upptaga och avgöra utan att riksdagen haft sitt avgörande ord med i saken.

Den ärade talaren slutade med att uttala en varning och gav uttryck åt den förhoppningen, att denna varning skulle medföra, att blivande urtima riksdagar skulle tagas i en annan takt. Huruvida denna varning gör någon verkan på dem det vederbör, det känner jag icke till; varningen torde i det fallet böra riktas till riksdagens ledamöter. Regeringen kan i varje fall icke bindas på sådant sätt, att den

betages rätten att sammankalla urtima riksdagar, da den anser det lämpligt att för riksdagen framlägga ärenden, som enligt regeringens mening omöjliga kunna uppskjutas.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

För övrigt har jag i första kammaren redan uttalat, att i och för sig kan det icke vara någon glädje för regeringen att besvara riksdagen med extraordinarie sammanträden, då regeringen, även den, gunäs har så tillräckligt med arbete, att den gärna skulle se, att den kunde undvika den ökning av arbetet, som en urtima riksdag givetvis medför.

Herr Hamrin: Herr talman, mina herrar! Efter den fullkomligt tillfyllestgörande utredning av detta spörsmål, som herr statsministern lämnade, skall jag icke tillåta mig att ingå på den fråga, som herr Lithander uppger vara anledningen till att han framställde sin interpellation. När detta skedde, hänvisade han, såvitt jag fattade honom rätt, enbart till det anförande, som han höll i andra kammaren den 29 september i år. Där finnes alltså motiveringen till den interpellation, som han framställde, och jag får säga, att om jag någonsin läst eller hört ett anförande här i kammaren, som icke varit avsett för kammarens ledamöter utan för det stora publikum utanför riksdagen, så var det detta anförande. Det var faktiskt av den art att det icke kunde gagna den sak, som han ville främja, utan fastmer utslutande riktat till detta stora publikum.

Herr Lithander uraktlät fullkomligt att ens nämna den stora huvudfråga, som här av hans excellens statsministern blivit berörd och av herr Lithander nu vid debatten i dag särskilt och för första gången vidrörts. Det är nog på det sättet, att herr Lithander velat göra ett litet nummer av denna sak och därvid framställt sig och sina meningsfränder som särskilda vänner av sparsamhet med statens medel och främjare av ett sunt arbete inom riksdagen. Men då må det tillåtas mig, herr Lithander, att svara på samma sätt och efterlysa dessa herrar, som skulle visa en sådan månhet om statens medel, när det gäller det enligt herr Lithanders förmenande obetydliga arbete, som riksdagen utfört. Ty några dagar efter det herr Lithander hade detta anförande i kammaren, behandlade vi en ganska viktig fråga, en fråga, som rörde sig om ett par miljoner kronors anslag, men då lyste dessa herrar, som instämt med herr Lithander, fullständigt med sin frånvaro, och jag kan vidare upplysa om, att inom det utskott, där jag deltagit i behandlingen av ärenden, som blivit förelagda den urtima riksdagen, framställdes uppskovsyrkande just från en av herr Lithanders meningsfränder, d. v. s. han föreslog, att arbetet skulle uppskjutas till efter landstingens sammanträden.

Dessa ord anser jag böra uttalas i detta sammanhang, på det allmänheten verkligen må få en rätt uppfattning om, hur arbetet bedrivs jämväl från det håll, där man nu framställer sig som synnerligen arbetsam och sparsam, när det gäller statens medel.

Herr Hansson i Stockholm: Det var särskilt två saker i herr Lithanders anförande, som kommo mig att begära ordet och, jag med-

† Svar å
interpellation.
(Forts.)

ger gärna, tvingade mig att göra det. Jag blev nämligen ganska upprörd av den framställning av saken, som lämnades av herr Lithander. Jag anser icke, att vi ha någon anledning att i denna kammare sitta stillastående och laga emot den skymien från en av kammarens ledamöter, att vart intresse av urtima riksdagen skulle huvudsakligen vara knutet till utbekommandet av arvodet. Det finns ingen anledning för någon ledamot i denna kammare att utslunga en sådan beskyllning. Han borde veta, att det saknas skäl härpå, och han borde i stället för att underblåsa den mening, som i det avseendet finnes ute bland okunnigt folk, bidraga till att skingra ett sådant missförstånd. Jag är övertygad om, att denna kammarens ledamöter liksom riksdagens ledamöter i allmänhet icke skulle på något sätt urgera på förlängning av uttima ur arvodes synpunkt, därest riksdagens arbete kunnat på kortare tid utföras. Att detta icke kunnat ske beror delvis på landstingens sammanträden. Och jag tror icke, att herr Lithander på allvar vill göra gällande, att om en stor del av riksdagens ledamöter av annat allmänt uppdrag äro förhinderade att delta i riksdagsarbetet, så skall dock riksdagen sammanträda utan hänsyn till detta förhinder. En annan sak är, att den t. d. som åtgick för landstingens sammanträden, icke var förspild här. Det arbetades under den tiden särskilt i det utskott, som hade det mesta arbetet sig förelagt, och man hade ordnat det så, att utskottets förslag härunder blev utarbetat, så att de emedelbart kunde föreläggas till behandling, när riksdagen samlades. Man kan icke ur den synpunkten på allvar hävda, att riksdagen onödigtvis förlängts. Herr Lithanders uttalanden i det avseendet äro, såvitt jag kan finna, fullkomligt ogrundade, och jag har ansett mig ha rätt att ganska energiskt tillbakavisa insinuationen om, att arvodesintresset skulle vara det huvudsakliga. Jag vill i detta sammanhang ytterligare understryka vad här blivit yttrat av herr Hamrin, att i tredje särskilda utskottet var det från högerhåll som yrkande framkom om ajournering av utskottets sammanträden, och detta därför att hela läget var sådant, att utskottet icke kunde genom förbering av arbetet ändå bidra till att riksdagen tidigare skulle kunna åtskiljas.

Det andra skälet, som föranledde mig att begära ordet, gavs mig, då herr Lithander yttrade sig om folkens förbund. Herr statsministern har redan påpekat, vilket misstag herr Lithander gjort sig skyldig till, då han talade om att denna sak skulle kunna förkomma vid den lagtima riksdagen. Jag vill endast tillägga, att jag tycker, att, då man som herr Lithander ådagalägger en så härnadsväckande okunnighet i en så vital fråga, så borde man icke på sådant sätt och med sådana later uppträda som straffare och domare inför riksdagen.

Herr Sävström: Herr talman! Det var ganska intressant att höra herr Lithanders uppmaning till riksdagen att iakttaga den största sparsamhet. Det hade icke skadat, om herr Lithander 1914 vid början av lagtima riksdagen hade framställt samma uppmaning. Det var som bekant det parti, som han tillhör, som då med största

iver drev fram en ny härordning, som kostade landet oerhörda summor, betydligt mycket mera avsevärda än det obetydliga arvode, som riksdagens leda nöter åtnjuta.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Lithander: Herr talman! Jag kan icke se vad den sak som den siste ärade talaren åberopade, eller härordningsförslaget 1914, har med denna fråga att göra.

Vad jag reagerat mot, enligt vad jag kan finna med rätta — i varje fall är det många som liksom jag reagerat — är det att riksdagens arbete lägges så, att den är samlad månad efter månad utan verkliga, jag upprepar det, ens excellens, utan verkliga arbetsuppgifter, och då blir i alla fall följden den, att det blir endast arvoden som utgå.

Jag protesterar mot att ha gjort det uttalande, som herr Hansson påstod, nämligen att det vore intresset för arvodet, som hölle riksdagen samlad. Jag har sagt, att slutresultatet är det, att det blir så, och jag tror det är nyttigt att vi diskutera denna fråga, det är i varje fall bättre att det göres här än ute i landet.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr Hamrin har tidigare erinrat om att flera av dem, som instämde i det anförande, som herr Lithander höll den 29 september, icke ha visat det intresse för riksdagens arbeten som man skulle kunna tro, att dessa herrar hade, eftersom de kunde instämma med herr Lithander. Även jag var här i kammaren vid det plenum, som inföll omedelbart efter herr Lithanders anförande, och jag tittade mig omkring för att se, om dessa herrar, som instämt med herr Lithander, vore närvarande. Men jag fann, om jag icke såg fel, att såväl herr Lithander som flertalet av de instämmande icke funnos tillstädes i kammaren. Och jag fick den bestämda uppfattningen — det är ju möjligt att den är felaktig — att herr Lithanders anförande här i kammaren avsåg icke att vinna någonting i sak, utan var tillkommet endast för att det skulle komma ut till folk i landet och hos dessa alstra en felaktig uppfattning om orsaken till att urtima riksdagen var samlad.

Skulle det vara så, att herr Lithander och de med honom instämmande skulle ha så svårt att ta emot det arvode, som utbetalas till riksdagens ledamöter, så torde det väl icke vara omöjligt, att dessa herrar ville skänka sitt arvode till dem i landet, som lättare behöfve detsamma. Jag tror att i herr Lithanders egen valkrets och även i andra valkretsar, som representeras av dem, som instämt med herr Lithander, finnas de, som med tacksamhet taga emot dessa arvoden, som herr Lithander tycker vara för stora.

§ 2.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herrar deputerade för tillsättande av kanslipersonal och vaktbetjäning hos riksdagens andra kammare den 11 oktober 1919.

Vid sammanträdet var, i anseende till förfall för herr talmannen, herr vice talmannen närvarande.

S. D. Beslöts, att följande för innevarande urtima riksdag hos kammaren antagna tjänstemän skulle upphöra att vara anställda hos kammaren från och med den 16 i denna månad tillsvicare och intill dess de av herr vice talmannen kallades att återinträda i tjänstgöring, nämligen samtliga första notarier, förste kanslisten, samtliga notarier samt kanslisterna A. H. Gärdin, C. A. J. Björkman, S. J. I. Åkerblad och H. A. Heimbürger; dock att förste kanslisten O. M. F. Seth skulle, under den tid han sålunda icke komme att tjänstgöra såsom förste kanslist, vara kanslist hos kammaren.

Vidare beslöto herrar deputerade, att kammarens vaktmästare med undantag av förste vaktmästaren och postvaktmästaren samt ytterligare tre vaktmästare skulle upphöra att vara anställda hos kammaren likaledes från och med den 16 innevarande oktober tillsvicare och intill dess de av herr vice talmannen kallades att åter tjänstgöra; och uppdrogs åt undertecknad, kammarens sekreterare, att träffa bestämmelse om vilka tre vaktmästare skulle, jämte förste vaktmästaren och postvaktmästaren, kvarstå i tjänstgöring.

Som ovan

In fidem
Per Cronvall.

§ 3.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till §§ i riksdagsbeslutet;

- nr 16, angående förslag till lag om arbetstidens begränsning;
- nr 17, angående reglering av arbetstiden för sjuksköterskor och sjuksköterskeelever;
- nr 18, angående arbetstiden inom gruvindustrin;
- nr 19, angående förslag till lag om arbetstiden å svenska fartyg;
- nr 20, angående förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete;
- nr 21, angående förbud tillsvicare i vissa fall av skatteköp;
- nr 22, angående inställande av skatteköp enligt kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga författningar om användande av de till bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna;
- nr 23, angående vissa ändrings- och reparationsarbeten i de för statsverkets räkning inköpta fastigheterna nr 1, 2, 3, 9, 10 och 11 i kvarteret Mercurius i Stockholm;

nr 24, angående förordning om ändrad lydelse av § 4 k) i förordningen den 3 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor; och nr 25, angående anslag till arbetsrådet m. m.

§ 4.

Ledighet från riksdagsgörömålen beviljades herr *Lövgren* i Nyborg under 9 dagar fr. o. m. denna dag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11,44 f. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 15 november, f. m.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna leddes av herr vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 9, den 10, den 11 och den 15 nästlidne oktober.

§ 2.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr *Pettersson* i Södertälje, som anförde: Herr vice talman! Jag tillåter mig föreslå, att protokollet över dagens sammanträde må få justeras i dag i talmansrummet kl. 1 och att kammaren måtte uppdraga åt herr vice talmannen och de ledamöter, som då befinnas närvarande, att verkställa justeringen.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

§ 3.

Kammarens ledamöter, vilka av Kungl. Maj:tt blivit kallade att denna dag efter bevistad gudstjänst infinna sig å rik salen, där riksdagen komme att avslutas, avgingo nu till slettskaret för åhörande av riksdagspredikan. Efter gudstjänstens slut begåvo sig kammarens ledamöter till rikssalen, där jämväl första kammarens ledamöter infunno sig.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet Löfgren uppläste där Kungl. Maj:ts förordnande för hans excellens herr statsministern Edén att å Kungl. Maj:ts vägnar avsluta riksdagen.

Sedan härefter kamrarnas undersåtliga välönskningar blivit av herrar talmän framförda samt herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet uppläst riksdagens beslut, förklarade hans excellens herr statsministern riksdagen vara avslutad.

§ 4.

Efter det herr vice talmannen och kammarens ledamöter återkommit till samlingsrummet, tog herr *vice talmannen* avsked av kammarens ledamöter med följande ord:

Mina herrar! Urtima riksdagen har nu nått sitt slut, oaktat alla de spörsmål, som vid dess öppnande bebadades, icke kommit under dess behandling, detta beroende därpå, att världsfredens formella avslutning låtit vänta på sig vida längre, än man hade anledning förmoda.

Riksdagen har emellertid fattat för vårt land synnerligen viktiga beslut. Den har sökt säkerställa landets behov av brödsäd, även om importsvarigheter skulle yppa sig, genom att stödja den inhemska produktionen. Den har lättat de personliga och ekonomiska bördor, som pålagts vårt folk för försvarsväsendet, och den har löst en av de stora sociala spörsmål, som under årtionden stått på dagordningen inom den stora arbetarvärlden såsom ett önskemål. Vi våga hoppas, att en lösning funnits, som icke allenast tillfredsställer de stora arbetarskarorna, utan även bereder vår industri den arbetsfred, som för dess utveckling är av allra största betydelse.

Vi hava också, mina herrar, ånyo fått bekräftelse på, att i Sverige, i motsats till många andra länder, stora sociala spörsmål kunna vinna sin lösning tack vare vårt folks höga bildningsståndpunkt, dess utpräglade rättskänsla och dess framgynta och vidgade tänkesätt i samförståndets tecken och utan att det inre lugnet i ringaste mån störes.

Vi se häruti en borgen för, att enväldet eller fåväldet, det må framträda under imperialismens eller proletariatsktaturens skepnad, aldrig skall vinna insteg bland Sveriges folk. Vi se också häruti en borgen för, att vårt folk går en lycklig framtid till mötes.

Å den frånvarande talmannens vägnar anhåller jag att till Eder, mina herrar, få framföra hans tack för den välvilja, som han fått från Eder röna under riksdagens förhandlingar, och i detta tack ber jag att få förena mitt eget för det överseende och de många vänskapsbevis, som kommit mig till del från Eder, mina herrar, såväl under den tid, jag lett förhandlingarna såsom vice talman, som nu senast såsom talman. Emottagen, mina herrar, detta mitt tack!

Härpå svarade herr *Pettersson* i Södertälje:

Herr vice talman! I avskedets stund ber jag att få betyga Eder andra kammarens erkänsla för det förtjänstfulla sätt, på vilket Ni under det gångna riksmötet lett kammarens förhandlingar. Jag uttalar på samma gång allas vår vissa förhoppning att även framgent få vara inneslutna i den vänskap och välvilja, som Ni hittills alltid visat oss.

Herr vice talmannen och kammarens ledamöter utbytte härefter avskedshälsningar och åtskildes.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 15 november, e. m.

Kl. 1 e. m.

Jämlikt andra kammarens vid sammanträde denna dag kl. 11 f. m. fattade beslut företogs nu justering av det protokoll, som hållits vid nämnda sammanträde; och tillstädeskommo därvid följande kammarens ledamöter:

Herr *Hamilton*,
» *Johansson* i Uppmälby, och
» *Hage*.

Ovan omförmälda protokoll upplästes och godkändes.

In fidem
Per Cronvall.
